

találónak érezzük: Széchenyi nemcsak aggódott és félt, hanem remélt is, s maximumként csak ezt remélhette. Kétségtelen az is, hogy — legalábbis egyelőre, és mindenkor a nemzetközi viszonyok függvényében — kevesebbel is megelégedett volna. A döblingi Széchenyi nem társadalmi-gazdasági meghatározottságaiból, hanem a külpolitikai konstellációk alakulásából szeretné kiolvasni nemzete jövőjét. Maga aktív ugyan, mint a külpolitikai folyamatok regisztrálója és befolyásolója, de nemzete többségének csak a kivárást szánja. Ellene szól ugyan a döblingi Széchenyi „negyvennyolcasságának”, hogy igen szoros együttműködésre törekedett az ókonzervatívokkal, s tőlük már kezdeményezést remélt — de meggyőző az az érvelés, miszerint Széchenyi politikai előrelátása lehetővé tette annak felismerését, hogy az egyszer meginduló változások úgysem fognak megállni az ókonzervatívok tervezéseinél.

Széchenyi Döblingben... Ha maga is a tétlen szemlélők, a kivárok között marad, örömmel figyelhette volna az abszolutizmus gyengülését, Bach menesztését, s megérhetné válságának elmélyülését. A gyengülő, de befelé még erélyt mutatni képes abszolutizmus azonban, némi késéssel, felismerte ellenfele erejét és jelentőségét. Az 1860. március 3-i házkutatás nem hozott ugyan szenzációs eredményeket, inkább csak korábbi sejtéseiket igazolta. A titkáránál megtalált *Nagy Magyar Szatíra* azonban felségsértési perhez alkalmas anyagot, elmeógyógyintézetbe záráshoz elégséges indítékot szolgáltatott. Széchenyin úrrá lett a félelem. S amikor március 17-én megkapta a belügyminiszter levelét, amely közölte, hogy Döbling „az ön számára megszűnt menedékhely lenni”, megérlelődött benne a családját, vagyonát még megmentő öngyilkosság gondolata. Elhatározása kétheti drámai küzdelem után vált véglegessé.

Kosáry Domokos érdekes és értékes összefoglalást készített a döblingi Széchenyiről. A szerző nemcsak az egykorú események előadásával tartja izgalomban olvasóját, hanem a forráselemzésnek, az adatok hitele boncolgatásának is olyan mestere, hogy a más szerzőnél unalmas és ezt felismerve tapintatosan a lábjegyzetbe szorított kritikai megjegyzéseket is a főszövegben az oknyomozás izgalomával olvassuk. Sajnálatos viszont, hogy a kiváló feldolgozást a Magvető Kiadó rendhagyó módon a forráskiadványok számára fenntartott, s ezért nem véletlenül *Ténuek és tanúk* címet kapott sorozatába illesztette. A sorozatcím és a kötetcím után igazodó olvasó kortársi beszámolót remél, s csalódik, pedig a történész valójában a szemtanú hitelességénél nagyobb megbízhatósággal rekonstruálja a tényeket. (*Magvető.*)

GERGELY ANDRÁS

NAGY
IMRE:
TERSÁNSZKY